

МІСІЯ АБСЕ ПА НАЗІРАННІ ЗА ВЫБАРАМІ

Беларусь – Парламенцкія выбары 28 верасня 2008 г.

ПАПЯРЭДНІЯ ВЫНІКІ І ВЫСНОВЫ

Мінск, 29 верасня 2008 г. - Місія АБСЕ па назіранні за выбарамі (МНВ), накіраваная на парламенцкія выбары ў Беларусі, прызначаныя на 28 верасня 2008 года, была арганізавана сумеснымі намаганнямі Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДПЧ АБСЕ) і Парламенцкай асамблеі АБСЕ (ПА АБСЕ).

Выбары ацэньваюцца наконт іх адпаведнасці абавязальніцтвам у рамках АБСЕ і нацыянальнаму заканадаўству. Апублікаванне дадзеных папярэдніх заключэнняў і высноў адбываецца да завяршэння выбарчага працэсу. Канчатковая ацэнка выбараў будзе часткова залежаць ад таго, як будуць праведзены пазасталыя этапы выбарчага працэсу, у тым ліку сумаванне рэзультатаў і аб'яўленне вынікаў, і разгляд заяваў і скарг, якія могуць паступіць пасля дня выбараў. Прыкладна праз восем тыдняў пасля завяршэння выбарчага працэсу БДПЧ АБСЕ апублікуе падрабязную выніковую справаздачу, якая будзе ўтрымоўваць рэкамендацыі па паляпшэннях, якія можна зрабіць. БДПЧ АБСЕ і ПА АБСЕ дзякуюць беларускім уладам за супрацоўніцтва і запэўніваюць у гатоўнасці працягваць аказанне падтрымкі са свайго боку для правядзення ў Беларусі дэмакратычных выбараў.

ПАПЯРЭДНІЯ ВЫСНОВЫ

Напярэдадні прызначаных на 28 верасня парламенцкіх выбараў у Рэспубліцы Беларусь улады падалі некалькі відавочных знакаў сваёй зацікаўленасці ў паляпшэнні выбарчага працэсу. Некаторыя малазначныя паляпшэнні, якія маглі б указваць на крок наперад, адбыліся. Аднак у канчатковым выніку гэтыя выбары не дасягнулі адпаведнасці з абавязальніцтвамі ў рамках АБСЕ у частцы правядзення дэмакратычных выбараў. Выбарчыя камісіі належным чынам не выканалі абяцання забяспечыць празрыстасць падліку галасоў, зробленыя ўладамі. Недасканаласць прававой базы легла ў аснову атмасферы строгага кантролю з ледзь прыкметнай агітацыяй. Склад выбарчых камісій знізіў давер удзельнікаў да выбарчага працэсу. Запатрабуюцца дадатковыя істотныя намаганні, каб у Беларусі праводзіліся сапраўдна дэмакратычныя выбары ў адпаведнасці з абавязальніцтвамі ў рамках АБСЕ.

На прайшоўшых выбарах супрацоўніцтва ўлад з наглядальнай місіяй значна палепшылася. Гэта магло бы паслужыць асновай для цеснага паслявыбарнага дыялогу ў мэтах паскарэння разгляду шэрагу яшчэ нявыкананых рэкамендацый БДПЧ АБСЕ, якія маглі бы істотна палепшыць выбарчы працэс у Беларусі ў выкананне сваіх абавязальніцтваў ў складзе АБСЕ.

Па паведамленнях назіральнікаў у дзень выбараў галасаванне на наведаных участках для галасавання праводзілася ў цэлым належным чынам, аднак цэласнасць выбарчага працэсу была падарваная спосабам падліку галасоў, якія заслужылі дрэнную або вельмі дрэнную адзнаку назіральнікаў у 48 працэнтах назіранняў. Нягледзячы на неаднаразовыя просьбы забяспечыць паўнаўважаны доступ для назірання за падлікам галасоў, якія выказваліся з часу разгортвання місіі БДПЧ АБСЕ па назіранні за выбарамі ў сярэдзіне жніўня,

назіральнікі паведамлілі, што ў 34 працэнтах выпадкаў яны не былі дапушчаныя да назірання за ім або сутыкнуліся пры гэтым з перашкодамі. Па паведамленнях 37 працэнтаў назіральнікаў, у тым ліку некаторых з тых, хто сустрэў перашкоды, падлік галасоў не праходзіў цалкам у іх поле зроку, што скампраметавала празрыстасць гэтага аднаго з асноўных элементаў выбарчага працэсу.

Усяляючымі надзею зменамі сталі ледзь узрослая колькасць прадстаўнікоў апазіцыі ў складзе акруговых выбарчых камісій (АВК), рашэнне паўтарыць пяціхвілінныя выступы кандыдатаў адзін раз у прайм-тайм на абласных студыях дзяржаўнага тэлебачання і радыё, і рэкамендацыя Цэнтральнай выбарчай камісіі выконваць заклеиванне на ноч прарэзаў для апускання бюлетэняў у скрынях для галасавання ў пяцідзённы перыяд датэрміновага галасавання. Некаторыя кандыдаты ад апазіцыі адзначылі прагрэс у прадастаўленні ім магчымасцяў для правядзення сустрэч ва ўсталяваных для гэтага месцах без умяшальніцтва. Тым не менш, выбарчае асяроддзе ў Беларусі як і раней не дазваляе мець сапраўднае палітычнае суперніцтва і роўнае стаўленне ўлады да канкурэнтаў падчас выбараў. Па-ранейшаму выклікаюць сур'ёзную занепакоенасць і пытанні, звязаныя з рэалізацыяй асноўных правоў, забяспечваючых свабоду сходаў і слова, і даступнасцю рознабаковых поглядаў, утвараючых сабой паўнаважную інфармацыю, неабходную выбаршчыкам для таго, каб зрабіць інфармаваны выбар.

У заканадаўчай базе застаюцца перашкоды да правядзення выбараў у адпаведнасці з абавязальніцтвамі ў рамках АБСЕ. Пытанні, звязаныя з выбарчым кодэксам (ВК), якія выклікалі занепакоенасць раней і ўжо адзначаліся ў справаздачах і юрыдычных заключэннях БДПЧ АБСЕ і Камісіі за дэмакратыю праз права Савета Еўропы (Венецыянскай камісіі), па-ранейшаму патрабуюць увагі.

Выбары былі арганізаваны згодна з прымянімым заканадаўствам Рэспублікі Беларусь. Выбарчыя камісіі здолелі выканаць усе ўсталяваныя ў адміністрацыйным парадку тэрміны. Тым не менш, недахопы ў заканадаўчай базе былі пагоршаны абмежавальным тлумачэннем адпаведных законаў або адсутнасцю належнай рэгламентацыі важных аспектаў выбарчага працэсу.

У адпаведнасці з дэкрэтам Прэзідэнта, палітычным партыям, якія вылучылі сваіх кандыдатаў, было дазволена накіраваць у ЦВК членаў з правам дарадчага голасу (якія не бяруць удзел у галасаванні). З 12 жніўня, калі была разгорнутая місія БДПЧ АБСЕ па назіранні за выбарамі, адбылося чатыры паседжання ЦВК, якія былі адкрытымі і праходзілі ў прысутнасці акрэдытаваных назіральнікаў і СМІ. Тым не менш, шэраг скарг па выбарах быў разгледжаны без неабходнай празрыстасці і насуперак з прынцыпам калегіяльнасці ў працы Цэнтравыбаркаму.

Прызначэнне акруговых выбарчых камісій (АВК) і ўчастковых выбарчых камісій (УВК) заставалася на забяспечанае правам меркаванне абласных і мясцовых органаў улады. Строгі кантроль, які ажыццяўляўся выканаўчай галіной улады за прызначэннем камісій, прывёў да вельмі малаколькаснага праходжання прадстаўнікоў партый у склад УВК.

Палітычныя партыі адыгралі на адбыўшыхся выбарах малую ролю. Большасць кандыдатаў балатавалася ў якасці не маючых партыйнай прыналежнасці, што ў некаторай меры з'яўлялася стратэгіяй па павышэнні сваіх шанцаў прайсці рэгістрацыю. Нягледзячы на тое, што большасць кандыдатаў ад апазіцыі была зарэгістравана, і ніхто з кандыдатаў не быў пасля пазбаўлены рэгістрацыі, шэрагу прэтэндэнтаў было адмоўлена ў рэгістрацыі з прычыны неістотных парушэнняў фармальнага патрабаванняў.

Увогуле, стрымліваючы падыход дзяржаўных органаў да забеспячэння фармальнай роўнасці ўсіх кандыдатаў прывёў да таго, што колькасць месцаў для сустрэч, сума фінансавых сродкаў для агітацыйнай кампаніі і аб'ём асвятлення ў СМІ былі прадастаўлены па мінімуме. Доступ да любых дадатковых рэсурсаў быў строга абмежаваны. Гэта азначала, што інтэнсіўная агітацыя, неабходная для сапраўднага суперніцтва, стала практычна немагчымай.

Увогуле па краіне перадвыбарчая агітацыя прайшла ціха. Здольнасць кандыдатаў паведамляць выбаршчыкам аб сваіх праграмах была замкнута ў вузкія рамкі, што паставіла пад пытанне выкананне параграфу 7.7 Капенгагенскага дакумента 1990 года. Кандыдаты змаглі праводзіць сустрэчы з выбаршчыкамі ў памяшканнях, якія бясплатна прадастаўляліся дзяржаўнымі органамі, пры гэтым назіранне выявіла ўсяго адзін вулічны мітынг. Працоўныя калектывы і прадпрыемствы таксама арганізавалі сустрэчы, аднак часцяком перавага аддавалася кандыдатам, якія падтрымліваюць улады. Некаторыя апазіцыйныя кандыдаты і партыі вырашылі наўмысна не карыстацца тымі вузкімі магчымасцямі, якія былі прадастаўлены ім для вядзення перадвыбарчай агітацыі, спаслаўшыся на неабгрунтаваныя абмежаванні.

Медыйнае асяроддзе працягвае стрымлівацца недахопам СМІ, якія прапануюць альтэрнатыўныя погляды і меркаванні. Кампанія асвятлялася ў СМІ нядосыць падрабязна, каб дазволіць выбаршчыкам атрымаць паўнаважную інфармацыю аб кандыдатах і зрабіць дасведчаны выбар, што супярэчыць параграфу 7.7 Капенгагенскага дакумента 1990 года.

Выбарчы кодэкс не забяспечвае выразнага механізму захоўвання скрыняў у недатыкальнасці пасля пачатку датэрміновага галасавання, а таксама не забяспечвае дакладных правіл, якія б гарантавалі цэласнасць волевыяўлення. Працягвае турбаваць адсутнасць якіх бы то ні было афіцыйных пратаколаў для дакументальнага ўліку прагаласаваўшых у кожны з дзён датэрміновага галасавання. Гэтыя яшчэ неўрэгуляваныя пытанні дапушчаюць магчымасць электаральных злоўжыванняў. Рашэнне ЦВК аб абавязковым заклеиванні прарэзу для апускання бюлетэняў у скрынях для галасавання на ноч пасля кожнага з дзён датэрміновага галасавання стала станоўчай мерай, аднак асноўных праблем не вырашыла.

ПАПЯРЭДНІЯ ЗАКЛЮЧЭННІ

Перадгісторыя

24 чэрвеня 2008 года Прэзідэнт Беларусі прызначыў парламенцкія выбары на 28 верасня 2008 года. Па адзнацы БДПЧ АБСЕ папярэднія парламенцкія выбары ў Беларусі, якія адбыліся ў 2000 і 2004 гадах, у значнай меры не адпавядалі абавязальніцтвам у рамках АБСЕ у частцы правядзення дэмакратычных выбараў. Прэзідэнт публічна заяўляў аб намеры правесці гэтыя парламенцкія выбары адкрыта і дэмакратычна, што самым прамым тэкстам прагучала падчас публічнага выступу 10 ліпеня 2008 года.

Палітычныя партыі на прайшоўшых выбарах адыгралі малую ролю. Паводле заканадаўства, каб партыі маглі вылучаць сваіх кандыдатаў, на тэрыторыі адаведных

выбарчых акруг павінна быць зарэгістравана іх арганізацыйная структура. Шмат з іх не змаглі пераадолець дадзеную перашкоду і з прычыны гэтага не мелі права вылучаць кандыдатаў у вызначаных акругах. Большасць кандыдатаў балатавалася ў якасці не маючых партыйнай прыналежнасці, што ў некаторай меры з'яўлялася стратэгіяй па павышэнні сваіх шанцаў.

Да асноўных партый, якія падтрымліваюць цяперашнія ўлады, адносяцца Аграрная партыя, Камуністычная партыя Беларусі (КПБ) і Ліберальна-дэмакратычная партыя (ЛДП). Галоўнымі апазіцыйнымі партыямі, якія прайшлі рэгістрацыю, падчас дадзеных выбараў заставаліся Беларускі народны фронт (БНФ), Партыя камуністаў беларуская (ПКБ), Беларуская сацыял-дэмакратычная партыя «Грамада» (БСДП-Г) і Аб'яднаная грамадзянская партыя (АГП). У 2005 годзе дадзеныя партыі аб'ядналіся ў рамках структуры, атрымаўшай назву «Аб'яднаныя дэмакратычныя сілы» (АДС). Яны прынялі рашэнне выступаць у выбарчых акругах, дзе мелі права балатавацца, адзіных кандыдатаў. «Еўрапейская кааліцыя», уяўляючая сабой групу незарэгістраваных апазіцыйных партый, якія бачаць сваёй галоўнай задачай інтэграцыю ў Еўропу і якая вылучыла ўласных кандыдатаў, таксама дэманстравала актыўнасць, займаючы цэнтрсыцкую пазіцыю.

Выбарчая сістэма і прававая база

Парламенцкія выбары ў Беларусі галоўным чынам рэгламентуюцца Канстытуцыяй і Выбарчым кодэксам (ВК). Нягледзячы на тое, што ў кастрычніку 2006 года ў ВК былі ўнесены некаторыя змены, дадзенымі папраўкамі не былі лівкідаваны шматлікія з недахопаў, адзначаных у апублікаваных раней справаздачах БДППЧ АБСЕ і юрыдычных заключэннях Венецыянскай камісіі. У прыватнасці, у выбарчым кодэксе па-ранейшаму «не знаходзіць адлюстравання палітычны плюралізм, прадугледжаны абавязальніцтвамі ў межах АБСЕ, паколькі ён ускладае значны, нерэгулюемы і манапольны кантроль над усімі выбарчымі працэсамі на выканаўчую галіну ўлады»¹.

Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь (далей «парламент») у складзе 110 дэпутатаў абіраецца на чатырохгадовы тэрмін на падставе мажарытарнай сістэмы, якая дапускае два туры галасавання, па 110 аднамандатных акругах. У тым выпадку, калі ніводны з кандыдатаў не набірае больш за 50 працэнтаў усіх галасоў, аддадзеных у першым туры, то не пазней чым у двухтыднёвы тэрмін праводзіцца другі тур галасавання па двух кандыдатах, атрымаўшых найбольшую колькасць галасоў. Законам усталявана патрабаванне 50-працэнтнай яўкі для прызнання выбараў адбыўшыміся ў першым туры, тады як у другім туры неабходна 25-працэнтная яўка.

Папраўкамі ад кастрычніка 2006 года ў закон былі ўведзены неістотныя растлумачэнні тэхнічнага характару. У іншых выпадках закон перажываў змены ў бок пагаршэння. Да прыкладу, былі прынятыя папраўкі да артыкула 68, пазбавіўшыя вылучаючых кандыдатаў права абскардзіць адмову ў іх рэгістрацыі, павузіўшы круг валодаючых дадзеным правам да ўласна саміх прэтэндэнтаў. Акрамя таго, па ўсёй бачнасці, асобная практыка і

¹ Параграф 28 Капенгагенскага дакумента 1990 года абвяшчае, што «дзяржавы-ўдзельніцы прызнаюць важны вопыт Савета Еўропы». Падрабязнасці гэтага заключэння можна знайсці ў «Сумесным заключэнні аб выбарчым заканадаўстве Рэспублікі Беларусь» Еўрапейскай камісіі за дэмакратыю праз права (Венецыянскай камісіі) і БДППЧ АБСЕ, зацверджаным Саветам па дэмакратычных выбарах 12 кастрычніка 2006 года і Венецыянскай камісіяй на сваёй 68 пленарнай сесіі (13-14 кастрычніка 2006 года). [www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-AD\(2006\)028-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-AD(2006)028-e.asp)

некаторыя тлумачэнні закона, якія раней падвяргаліся крытыцы, знайшлі дзякуючы дадзеным папраўкам замацаванне ў кодэксе; напрыклад, цяпер права праверкі звестак у спісе выбаршчыкаў па законе прыналежыць выключна самім выбаршчыкам. Іншымі папраўкамі ад 2006 года былі пашыраныя магчымасці для адмены рэгістрацыі кандыдатаў, што супярэчыць параграфу 7.5 Капенгагенскага дакумента 1990 года. Разам з тым, на прайшоўшых выбарах дадзеныя палажэнні выкарыстаныя не былі.

Палажэннямі ВК, рэгламентуючымі вылучэнне і рэгістрацыю кандыдатаў, усталёўваюцца залішнія бар'еры на шляху да рэгістрацыі кандыдатам і дапушчаецца адмова ў рэгістрацыі па сімвалічных прычынах, важнасць якіх несувымярная з прызначэннем закона, з прычыны чаго яны бачацца супярэчнымі параграфу 24 Капенгагенскага дакумента 1990 года. Гэта можна прадэманстраваць на наступных прыкладах. ВК усталёўвае двухэтапную працэдуру праверкі даставернасці подпісаў у падтрымку кандыдатаў і дазваляе прызнанне подпісаў недаставернымі з прычыны таго, што дата насупраць подпісу не была прастаўлена самастойна або таму, што ў адным падпісным лісце лічацца выбаршчыкі з адной і той жа выбарчай акругі, якія пры гэтым пражываюць у розных раёнах. ВК таксама надзяляе выбарчыя камісіі правам адмовіць у рэгістрацыі на падставе недакладнасцяў, дапушчаных у дэкларацыях аб даходах і маёмасці прэтэндэнтаў. У шматлікіх выпадках неістотныя памылкі ў дадзеных дэкларацыях былі выкарыстаны ў якасці падставы для нерэгістрацыі асобных прэтэндэнтаў. Гэта, у сваю чаргу, таксама ставіць пад сумненне выкананне параграфу 2 Капенгагенскага дакумента 1990 года, які абвяшчае, што правая дзяржава азначае не проста фармальную законнасць.

У адпаведнасці і з Канстытуцыяй, і ВК у праве голасу па-ранейшаму адмаўляецца асобам, у дачыненні да якіх абрана мера стрымання - утрыманне пад вартай, што супярэчыць прынцыпу прэзумпцыі невінаватасці. Гэта таксама супярэчыць параграфу 5.19 Капенгагенскага дакумента 1990 года. У праве балатавацца кандыдатам паводле ВК адмаўляецца таксама асобам, маючым судзімасць, незалежна ад цяжару здзейсненага злачынства. Застаецца спрэчным, ці адпавядае гэта артыкулу 64 Канстытуцыі, які забараняе «любое прамое або ўскоснае абмежаванне выбарчых правоў грамадзян за выключэннем выпадкаў, прадугледжаных Канстытуцыяй».

У ВК утрымоўваецца агульнае палажэнне аб празрыстасці і адкрытасці пры падрыхтоўцы і правядзенні выбараў. ВК таксама прадугледжана назіранне за выбарамі з боку мясцовых і міжнародных арганізацый. Разам з тым, шэраг яго палажэнняў можа выкарыстоўвацца для абмежавання правамернай наглядальнай дзейнасці і ўмоў для паўнаважнага назірання за выбарчым працэсам. Артыкул 13 ВК забараняе назіральнікам «знаходзіцца ля сталаў выдачы бюлетэняў». Гэтым можна скарыстацца, каб абмежаваць магчымасць зацікаўленых бакоў назіраць за тым, ці прад'яўляюць выбаршчыкі належныя дакументы, якія пасвядчаюць асобу, уважліва вывучаць спіс выбаршчыкаў і назіраць за выдачай выбаршчыкам бюлетэняў.

Акрамя таго, на выбарчы працэс аказвае ўздзеянне закон «Аб масавых мерапрыемствах», рэгламентуючы парадак правядзення дэманстрацый і мітынгаў падчас кампаній. Нягледзячы на тое, што ўнесеныя ў дадзены закон у 2006 годзе змены скарацілі тэрмін папярэдняй падачы заяўкі для атрымання дазволу на вулічныя агітацыйныя мерапрыемствы з 15 да 5 дзён да іх правядзення, закон па-ранейшаму патрабуе ад кандыдатаў звяртацца ў дзяржаўныя органы за папярэднім дазволам перад тым, як праводзіць сустрэчы з выбаршчыкамі; гэта дапушчае злоўжыванні з боку выканаўчых органаў. Сам дадзены закон супярэчыць параграфу 9.2 Капенгагенскага дакумента 1990 года і можа прывесці да неналежага яго ўжывання з боку выканаўчых органаў.

Арганізацыя выбараў

Арганізацыя парламенцкіх выбараў ажыццяўлялася сістэмай выбарчых камісій на трох узроўнях, якая складаецца з Цэнтральнай выбарчай камісіі (ЦВК), 110 акруговых выбарчых камісій (АВК) і 6525 участкавых выбарчых камісій (УВК). ЦВК з'яўляецца стала дзеючым органам з пяцігадовым тэрмінам паўнамоцтваў, тады як АВК і УВК прызначаюцца на кожныя чарговыя выбары. 24 чэрвеня быў выдадзены дэкрэт Прэзідэнта, дазволіўшы палітычным партыям, якія вылучылі сваіх кандыдатаў, накіраваць у ЦВК членаў з правам дарадчага голасу (якія не бяруць удзел у галасаванні).

АВК і УВК былі прызначаны сумеснымі рашэннямі абласных і мясцовых заканадаўчых і выканаўчых органаў у кожнай з адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак. Адпаведныя органы ўлады захоўваюць за сабой поўную забяспечаную правам свабоду меркавання пры правядзенні ўсіх прызначэнняў, і, хоць яны маюць права зацвярджаць і кандыдатуры ад палітычных партый, ніякага абавязку рабіць гэта ім не існуе. У выніку, з 1 430 членаў АВК 583 былі вылучаныя грамадзянамі, 356 - грамадскімі аб'яднаннямі, 222 - працоўнымі калектывамі, 118 - абласнымі органамі заканадаўчай і выканаўчай улады і 151 - палітычнымі партыямі. З 136 кандыдатур, прапанаваных апазіцыйнымі партыямі, было зацверджана 38 (28 працэнтаў). Улады Беларусі адзначылі, што з узростаннем колькасці прадстаўнікоў апазіцыі ў складзе АВК быў зроблены крок наперад.

Увогуле па 6 485 выбарчых участках на тэрыторыі краіны было прызначана 69 845 членаў УВК. З іх 36 071 быў вылучаны грамадзянамі, 21 869 - працоўнымі калектывамі, 9 032 - грамадскімі аб'яднаннямі, 2 712 - мясцовымі выканаўчымі органамі і 161 - палітычнымі партыямі. З 1515 кандыдатур, прапанаваных апазіцыйнымі партыямі, было зацверджана 43 (3 працэнты). Такім чынам, строгі кантроль, які ажыццяўляўся выканаўчай галіной улады за прызначэннем камісій, прывёў да вельмі малаколькаснага праходжання прадстаўнікоў партый у склад УВК.

Амаль ва ўсіх выпадках, калі ў назіральнікаў МНВ БДПЧ АБСЕ быў доступ да такога кшталту інфармацыі, яны паведамлялі, што УВК складаліся з супрацоўнікаў, занятых па аднаму і таму жа месцы працы, як на прадпрыемствах або ў школах. Склалася ўражанне, што ўжо існуючыя іерархічныя адносіны спраецываліся на УВК, г.зн. кіраўнікі або намеснікі кіраўнікоў такіх месцаў занятасці станавіліся старшынямі УВК, а іх супрацоўнікі працавалі ў якасці членаў УВК. Гэта негатыўна ўплывала на і без таго недастатковую незалежнасць асобна ўзятых членаў у складзе камісій.

Дзейнасць ЦВК рэгламентуецца ВК і прынятым у 2002 году Рэгламентам ЦВК. У адпаведнасці з імі ЦВК з'яўляецца стала дзеючым органам, ажыццяўляючым сваю дзейнасць калегіяльна. Тым не менш, на ўмовах сталай занятасці працуюць толькі Старшыня ЦВК і Сакратар, а шматлікія з іншых членаў камісіі знаходзяцца па-за межамі Мінска. Гэта не дазволіла ЦВК працаваць калегіяльна. З сярэдзіны жніўня ЦВК правяла ўсяго чатыры паседжання.

Падчас выбарчага працэсу паседжанні ЦВК былі адкрытымі і праходзілі з прысутнасцю акрэдытаваных назіральнікаў і СМІ, аднак пратаколы выбарчай камісіі і прынцыпова важныя дакументы апублікаваныя не былі. Палітычныя партыі, якія вылучылі кандыдатаў, змаглі накіраваць у ЦВК членаў з правам дарадчага голасу, якія прынялі актыўны ўдзел у абмеркаванні пытанняў. Разам з тым, склалася ўражанне, што іх

меркаванні аказалі маленькі ўплыў на прынятыя рашэнні. Як правіла, рашэнні прымаліся членамі камісіі з правам голасу аднагалосна за рэдкімі і неістотнымі выключэннямі.

Выбарчыя камісіі на ўсіх узроўнях выканалі свае арганізацыйныя абавязкі з захаваннем тэрмінаў, усталяваных у каляндарным плане. У выглядзе асобных брашур Цэнтравыбаркамам былі выдадзены Метадычныя рэкамендацыі па працы АВК і УВК.

МНВ БДПЧ АБСЕ праводзіла рэгулярныя сустрэчы з ЦВК і падрабязна абмяркоўвала шэраг пытанняў, якія выклікалі занепакоенасць, асабліва магчымасць паўнаўтаснага назірання за падлікам галасоў.

Парадак датэрміновага галасавання, прадугледжаны ў ВК, належным чынам неўмяшальніцтва ў яго не гарантуе. Працэс датэрміновага галасавання з'яўляўся праблематычным з прычыны незабеспячэння яго падкантрольнасці, рэгламентаванасці, і аднастайнасці пры адпраўленні яго працэдур. Адным з узнікаўшых пытанняў стала адсутнасць кворуму ў кожны з дзён датэрміновага галасавання, а іншым стала забеспячэнне недатыкальнасці матэрыялаў па выбарах пры іх захоўванні ў начны час сутак. У выніку 18 верасня Цэнтравыбаркамам была прынята пастанова аб тым, што прарэзы для апускання бюлетэняў у скрынях павінны заклеівацца пасля кожнага з дзён датэрміновага галасавання. У дадзеных выпадках назіральнікі не маглі засведчыць выканання параграфу 7.4 Капенгагенскага дакумента 1990 года.

Цэнтравыбаркамам не былі ўрэгуляваныя іншыя важныя пытанні, узнікшыя ў выніку недастатковай яснасці існуючых працэдур. Сярод іншага:

- адсутнасць выразных і падрабязных правіл, вызначаючых парадак вырабу бюлетэняў, колькасць бюлетэняў, якія трэба вырабіць, працэнт запасных бюлетэняў і элементы аховы;
- розны падыход УВК да назіральнікаў. У адсутнасці ўказанняў адносна назірання, кожная УВК магла свабодна вырашаць, як менавіта будзе арганізавана назіранне.

Рэгістрацыя выбаршчыкаў

Спісы выбаршчыкаў складаліся асобна па кожным участку адпаведнымі адміністрацыямі на месцах і ўдакладняліся УВК. Палажэннямі аб уліку выбаршчыкаў не прадугледжана зводных або цэнтралізаваных спісаў выбаршчыкаў на якім-небудзь з узроўняў вышэй за выбарчыя ўчасткі. Такім чынам, адсутнічае магчымасць аператыўнай крыжаванай праверкі для выяўлення паўторных імёнаў выбаршчыкаў або памылак. Паводле ВК, выбаршчыкі могуць правяраць свае асабістыя дадзеныя у спісах выбаршчыкаў, аднак ім не прадугледжана, каб спісы выбаршчыкаў вывешваліся ў публічных месцах. Каб правярыць звесткі аб сабе, выбаршчыкі павінны былі асабіста наведаць памяшканне УВК. Спісы выбаршчыкаў застаюцца адкрытымі, і грамадзяне могуць уключацца ў дадатковы спіс выбаршчыкаў ажно да зачынення ўчасткаў для галасавання пры ўмове прад'яўлення імі дакумента, які пасвядчае асобу і пражыванне на тэрыторыі адпаведнай акругі.

Рэгістрацыя кандыдатаў

Права балатавацца ў парламент маюць грамадзяне, якія дасягнулі 21 года і стала пражываюць у Беларусі. Кандыдаты могуць вылучацца 3 шляхамі: ад зарэгістраваных палітычных партый, ад працоўных калектываў і ад ініцыятыўных груп грамадзян, шляхам

збору подпісаў найменей 1 000 выбаршчыкаў. На 18 жніўня, апошні дзень намінацый, 8 палітычных партыяў вылучылі 59 асобаў, паспяхова завяршылі працэс вылучэння 322 з 424 зарэгістраваных ініцыятыўных груп, а таксама 113 працоўных калектываў падалі заяўкі на вылучэнне. Агулам 365 заявак на намінацыю кандыдатаў было прынята і разглядалася АВК у перыяд да 28 жніўня. Па выніках праверкі АВК 275 прэтэндэнтаў былі зарэгістраваныя, 89 атрымалі адмову, а яшчэ 1 зняў сваю кандыдатуру. Пяцьдзесят два з 84 атрымаўшых адмову прэтэндэнтаў звярнуліся са скаргай у ЦВК, пасля чаго было зарэгістравана яшчэ 8 кандыдатаў. Яшчэ два былі зарэгістраваныя пасля абскарджвання ў Вярхоўным судзе. У выніку, агульная колькасць зарэгістраваных кандыдатаў склала 285 чалавек. Аднак, у выніку пасля уласнага зняцця 22 кандыдатаў (у тым ліку 12 ад апазіцыйных партый) на выбарах спаборнічалі 263 кандыдаты.

Перадвыбарчая агітацыя

10 ліпеня Прэзідэнт публічна заклікаў да таго, каб выбары былі праведзены адкрыта і дэмакратычна, што ён пазней паўтарыў падчас з'яўлення на тэлебачанні 29 жніўня.

Перадвыбарчая кампанія афіцыйна стартвала 28 жніўня і разгортвалася павольна. Яна заставалася прыглушанай і ледзь заўважнай па ўсёй краіне. Яна праходзіла ў атмасферы строгага кантролю і ў адпаведнасці з правіламі, якія вузка абмежавалі правядзенне кампаніі і ролю палітычных партый, што не адпавядае параграфу 7.7 і патэнцыйна супярэчыць параграфу 7.6 Капенгагенскага дакумента 1990 года. Сустрэчы адбываліся ў месцах, якія бясплатна прадастаўляліся АВК, і некаторыя кандыдаты ад апазіцыі адзначылі прагрэс у плане магчымасці правядзення сваіх сустрэч у дазволенах для гэтага месцах без умяшальніцтва. Працоўныя калектывы і прадпрыемствы таксама арганізоўвалі сустрэчы, аднак часта перавага аддавалася кандыдатам, якія падтрымліваюць улады. За чатыры тыдні агітацыйнага перыяду вулічных мітынгаў не праводзілася наогул, а сходаў у шырокім фармаце адбылося ўсяго некалькі, пры гэтым большасць кандыдатаў аддавала перавагу выкарыстанню для сустрэч з выбаршчыкамі метаду ад дзвярэй да дзвярэй. Ніякіх здарэнняў за час агітацыі не назіралася. Некаторыя апазіцыйныя кандыдаты і партыі свядома вырашылі не карыстацца прапанаванымі для агітацыі вузкімі магчымасцямі, спасылаючыся на неабгрунтаваныя абмежаванні.

Правілы, якія датычацца вырабу і распаўсюджвання агітацыйных матэрыялаў, таксама насілі абмежавальны характар. У выбарчыя камісіі паступілі скаргі з нагоды адмовы ў друку агітацыйных матэрыялаў і непазначэнне асобнымі дзяржаўнымі друкарнямі неабходных выходных дадзеных пра наклад. У Мінску пяць кандыдатаў ад апазіцыйнай Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП) спынілі ўдзел у гонцы, звяртаючыся ў ЦВК са скаргай у сувязі з тым, што не быў атрыманы дазвол друкарні на выраб улёткі, у якой асвятлялася іх сумесная праграма. Гэта таксама ставіць пад пытанне павагу да абавязальніцтваў, прынятых у адпаведнасці з параграфам 7.7 Капенгагенскага дакумента 1990 года.

Накіраваны 27 жніўня Аб'яднанымі дэмакратычнымі сіламі (АДС) зварот да ўладаў з заклікам уступіць у адкрыты дыялог па выбарчым працэсе застаўся без увагі. Сярод кандыдатаў ад апазіцыі працягваў назірацца падзел меркаванняў па пытанні аб спыненні ўдзелу ў выбарах з прычыны іх недаверу да працэсу датэрміновага галасавання і таму спосабу, якім, як чакалася, будзе праведзены падлік галасоў.

У то час як некаторыя апазіцыйныя кандыдаты сцвярджалі, што адчулі на сабе ціск з боку мясцовых адміністрацый, іншыя кандыдаты, у тым ліку і ад апазіцыі, заявілі, што

стаўленне акруговых камісій стала больш дружалюбнымымі і адкрытымі, чым раней, а перадвыбарчы клімат палепшыўся.

СМІ

Хоць Канстытуцыя забараняе цензуру, манапалізацыю сродкаў масавай інфармацыі і гарантуе свабоду слова, і хоць ў Беларусі працуе адносна шмат СМІ, адчуваецца агульны недахоп СМІ, якія прапануюць незалежныя погляды і меркаванні². Гэта ў значнай ступені мае месца сярод электронных СМІ, якія з'яўляюцца асноўнай крыніцай інфармацыі. Гэта супярэчыць параграфу 7.7 Капенгагенскага дакумента 1990 года.

ВК надзяляе кандыдатаў правам бясплатнага выступу на старонках друкаваных СМІ і ў эфіры электронных СМІ ў перыяд агітацыйнай кампаніі. 31 ліпеня ЦВК вызначыла парадак выкарыстання СМІ у гэтых мэтах. У электронных СМІ кожны кандыдат атрымаў па пяць хвілін для свайго звароту ў стандартным фармаце, які выходзіў у запісу на абласных тэлерадыёстудыях Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі. ВК прадугледжана, што трансляцыя дадзеных ролікаў павінна адбывацца ў «перыяд, калі тэле- і радыёпраграмы збіраюць найбольшую аўдыторыю», і ЦВК прыняла рашэнне вызначыць час з 17:30 па 18:30. Некаторыя суразмоўцы, сярод каторых былі і кандыдаты, палічылі гэты эфірны час занадта раннім і раскрытыкавалі яго пяціхвілінную працягласць як занадта кароткую па часе. Робячы пазітыўны крок, 12 верасня ЦВК абвясціла, што ў якасці «беспрэцэдэнтнага палітычнага кроку» і пасля кансультацый з Прэзідэнтам запісаныя звароты кандыдатаў будуць транслявацца паўторна з 19:00 па 20:00.

За выключэннем шэрагу асобных выпадкаў дзяржаўныя СМІ ўцэлым прытрымліваліся патрабаванняў па прадастаўленні бясплатнага эфірнага часу. Аднак, у некаторых рэгіёнах назіральнікі МНВ БДПЧ АБСЕ паведамілі пра няроўнае абыходжанне з кандыдатамі ў дачыненні іх бясплатных выступаў. Вынікі праведзенага МНВ БДПЧ АБСЕ маніторынгу СМІ³, які ахапіў афіцыйны перыяд перадвыбарчай агітацыі, паказалі, што асвятленне СМІ было амаль цалкам сканцэнтравана на працэдурных аспектах выбарчага працэсу, пры гэтым падкрэслівалася, што кампанія адбываецца роўна, стабільна і спакойна. Большасць СМІ, пераважна дзяржаўнай формы ўласнасці, сканцэнтравалі ўвагу на ўладах, часта адзначаючы дасягнутыя вынікі і поспехі. Кандыдаты згадваліся толькі як група, а асвятленне асобна ўзятых кандыдатаў практычна адсутнічала. Такім чынам, выбаршчыкі маглі даведацца пра погляды і платформы кандыдатаў практычна толькі з прадастаўленых у абмежаваным аб'ёме бясплатнага эфірнага часу і газетнай плошчы.

Дзяржаўныя СМІ практыкавалі вельмі асцярожны і мінімалістычны падыход да расказу аб выбарчай кампаніі. Склалася ўражанне, што акрамя слабой актыўнасці агітацыі ў цэлым, да такога падыходу падштурхоўвала ўспрыманне дзяржаўнымі СМІ сваёй ролі, якая звужалася выключна да выканання правіл прадастаўлення бясплатнага эфірнага часу. У ВК прыведзена недастаткова яснае вызначэнне таго, што лічыцца перадвыбарчай агітацыяй, і СМІ ухіляліся ад аповяду пра агітацыйныя кампаніі кандыдатаў, каб не

² Прадстаўнік АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ раней выказваў сваю занепакоенасць з нагоды кантролю за СМІ з боку дзяржавы і выпадкаў аказання ціску. Гл. www.osce.org/fom/item_1_30442.html і www.osce.org/publications/rfm/2008/07/32397_1169_en.pdf

³ Праводзіўся маніторынг наступных СМІ: дзяржаўнага «БТ» (Першы нацыянальны тэлеканал), АНТ, СТБ, канала Расійскай Федэрацыі «РТР- у Беларусь» (тэлеканалы); БР (Першы канал беларускага радыё); «Народная газета», «СБ-Беларусь сёння», «Рэспубліка», «Звязда» (дзяржаўныя газеты), «Беларусы і рынак», «Белгазета», «Комсомольская правда в Белоруссии», «Народная воля», «Наша ніва» і «Аглядальнік» (недзяржаўныя газеты).

перакročыць мяжу паміж вядзеннем рэпартажу і агітаваннем за таго ці іншага кандыдата. Да таго ж ЦВК ніякіх растлумачэнняў па дадзеным пытанні не давала.

У асвятленні электронных СМІ дамінавалі рэпартажы аб Прэзідэнце, у якіх выкарыстоўваліся працоўныя і працэдурныя нагоды, а таксама аб органах улады, такіх як урад і ЦВК. Дзяржаўны канал «БТ» прысвяціў Прэзідэнту 47 працэнтаў часу ў навінах палітыкі, якія выходзілі у прайм-тайм, тады як ўраду і ЦВК вызначыў 18 і 11 працэнтаў адпаведна. Іншы дзяржаўны канал радыё «БР» прысвяціў дзяржаўным органам ажно да 93 працэнтаў часу ў навінах палітыкі. Кандыдатам было адведзена меней за 3 працэнты. Што датычыцца танальнасці гэтага вяшчання, яна ў пераважнай большасці сваёй была нейтральнай або станоўчай, што таксама адзначалася і на іншых каналах, маніторынг якіх праводзіўся.

Што датычыцца кандыдатаў увогуле, «БТ» прысвяціла ім як агульнай групе 9 працэнтаў часу. Гэты канал быў адзіным, дзе неаднаразова гучала крытычная інфармацыя аб апазіцыі. Акрамя таго, на працягу кампаніі ў яго эфіры з'яўляліся, а ў апошнія яе дні пачасціліся негатыўныя каментары наконт апазіцыі; канал «БТ» негатыўна характарызаваў апазіцыйныя сілы, у тым ліку асобных кандыдатаў, дыскрэдытуючым чынам. Газеты і незалежныя Інтэрнэт-сайты прапанавалі чытачам больш рознабаковы падыход, у тым ліку аповяды пра асобна ўзятых кандыдатаў. Разам з тым, іх чытацкая аўдыторыя застаецца абмежаванай з прычыны адносна нізкага накладу і невялікай колькасці карыстальнікаў Інтэрнэту.

Заявы і скаргі

Як ужо раней адзначалася БДПЧ АБСЕ, «у заканадаўстве Беларусі немагчыма адшукаць канкрэтных палажэнняў, якія датычацца разгляду скарг на рашэнні выбарчых камісій. Пастулату аб тым, што вышэйстаячыя выбарчыя камісіі разглядаюць паступіўшыя заявы і скаргі, якія датычацца працы іншых выбарчых камісій, нядосыць». Гэта працягвае выклікаць занепакоенасць⁴.

Да дня выбараў у ЦВК паступіла 468 заяваў, 96 з якіх паводле інфармацыі з ЦВК дачынення да падрыхтоўкі і правядзення выбараў не мелі. Цэнтравыбаркамам было вынесена 52 рашэнні па скаргах на АВК у сувязі з адмовай у рэгістрацыі кандыдатам. Увогуле Цэнтравыбаркамам як калегіяльным органам было прынята яшчэ 12 рашэнняў па скаргах іншага зместу.

Астатнія паступіўшыя ў ЦВК скаргі разглядаліся альбо Старшынёй, альбо супрацоўнікамі ЦВК. Старшыня ЦВК заявіла МНВ БДПЧ АБСЕ, што мае права разглядаць скаргі самастойна паводле Рэгламенту ЦВК⁵, што з'яўляецца занадта шырокім тлумачэннем адпаведных палажэнняў. Пры гэтым такі падыход да разгляду скарг з'яўляецца нядосыць празрыстым і супярэчыць прынцыпу калегіяльнасці ў працы ЦВК.

МНВ БДПЧ АБСЕ змагла прысутнічаць на паседжаннях ЦВК, дзе слухаліся 52 скаргі аб адмове ў рэгістрацыі. У 8 выпадках Цэнтравыбаркам вынес рашэнні на карысць кандыдатаў. Пры вынясенні рашэнняў па скаргах аб адмове ў рэгістрацыі ЦВК вырашыла «кіравацца літарай закона» і пакінула ў сіле шэраг рашэнняў АВК, прынятых на падставе неістотных недакладнасцяў, дапушчаных у дэкларацыях аб даходах і маёмасці

⁴ Там жа, Сумеснае заключэнне 2006 г.

⁵ Гл. пункт 31 Рэгламенту ЦВК.

прэтэндэнтаў. ВК надзяляе выбарчыя камісіі правам адмовіць у рэгістрацыі на падставе неадпавядаючых рэчаіснасці звестак у дадзеных дэкларацыях. Разам з тым, кодэкс іх да гэтага не абавязвае, роўна як і не рэгламентуе, неадпаведнасць якога маштабу можа служыць дастатковай падставай для адмовы ў рэгістрацыі. Гэта не адпавядае параграфам 2 і 24 Капенгагенскага дакумента 1990 года. У Цэнтравыбаркаме настойвалі, што цэнтральная камісія можа толькі пастанавіць, ці з'яўляецца рашэнне АВК законным, але не даць ацэнку падставам для адмовы ў рэгістрацыі. Падобны падыход не спрыяе заахвочванню ўдзелу ў выбарчым працэсе. Ён таксама супярэчыць параграфу 5.10 Капенгагенскага дакумента 1990 года, які прадугледжвае эфектыўныя сродкі прававой абароны супраць адміністрацыйных рашэнняў.

Паводле ВК прэтэндэнтам было прадастаўлена тры дні, каб абскардзіць у Цэнтравыбаркам адмову ў рэгістрацыі. Адсутнасць на наступны пасля канчатка рэгістрацыі дзень сувязі з асобнымі АВК, каб паведаміць аб неабходнасці прадастаўлення імі копій сваіх рашэнняў, адбілася на магчымасці прэтэндэнтаў дадзеныя рашэнні аспрэчыць. Некаторым прэтэндэнтам не было прадастаўлена копій, а часам нават права азнаёміцца са зместам адпаведных дакументаў (праколаў праверкі подпісаў, заключэнняў экспертаў і г.д.), якія служылі падставай для адмовы ў рэгістрацыі. Гэта таксама прывяло да таго, што прэтэндэнты практычна не маглі дзейсным спосабам абскардзіць і тыя пытанні, якія былі выкарыстаныя для абгрунтавання адмовы ім у рэгістрацыі, што супярэчыць параграфу 5.10 Капенгагенскага дакумента 1990 года.

Дзевятнаццаць рашэнняў ЦВК у адносінах да скарг былі пасля аспрэчання ў Вярхоўным судзе. Два з іх не былі заслуханыя на падставах працэсуальнага характару. Па выніках разгляду астатніх семнаццаці спраў Вярхоўны суд адмяніў два рашэнні ЦВК. Роля судоў іншых інстанцый была мінімальнай.

У Генеральную пракуратуру падчас выбарчага працэсу паступіла каля 35 скарг. Па меншай меры ў адным выпадку (у Копылі) праведзеная пракурорам праверка выявіла праблемы, якія мелі месца пры вылучэнні кандыдатур у склад УВК, аднак пазней тыя ж самыя асобы былі прызначаны ізноў праз выкарыстанне іншых працэдур вылучэння. Беларускі хельсінскі камітэт абскардзіў гэтае паўторнае прызначэнне ў судзе, аднак іскавая заява было прызнана не падлягаючай разгляду з прычыны яе непадведнасці. З пачатку перадвыбарчай агітацыі Наглядальны савет па кантролю за захаваннем парадку і правіл правядзення перадвыбарчай агітацыі ў сродках масавай інфармацыі на паседжанні не збіраўся.

Удзел жанчын

Паводле Канстытуцыі Беларусі правы жанчын і мужчын роўныя. Ніякіх спецыяльных мер па заахвочванні вылучэння сваіх кандыдатур жанчынамі або ўдзелу жанчын у выбарах не прадугледжана. Са 110 дэпутатаў парламента, складаючага свае паўнамоцтвы, 32 жанчыны (29 працэнтаў). Сярод 263 кандыдатаў, зарэгістраваных для ўдзелу ў выбарах, 54 жанчыны (21 працэнт). Большасць жанчын балатавалася ў якасці не маючых партыйнай прыналежнасці пры вылучэнні шляхам збору подпісаў. Жаночае прадстаўніцтва з'яўляецца асабліва шырокім у складзе выбарчых камісій. 5 з 12 членаў ЦВК - жанчыны, у тым ліку і Старшыня. Часам колькасць жанчын у АВК і УВК перавышала мужчынскую, і яны часта пападалі ў тройку пасадак (старшыня, намеснік старшыні і сакратар).

Мясцовыя і міжнародныя назіральнікі

Выбарчым кодэксам прадугледжваецца магчымасць назірання за выбарамі шырокім колам зацікаўленых бакоў, у тым ліку дэпутатамі парламента, прадстаўнікамі мясцовых адміністрацый, членамі палітычных партый, грамадскіх аб'яднанняў, прадстаўнікамі грамадзян, працоўных калектываў, а таксама міжнароднымі назіральнікамі. Арганізаванага шырокамаштабнага незалежнага маніторынгу ў дзень выбараў нікім з мясцовых непартыйных назіральнікаў не праводзілася. Цэнтравыбаркамам было акрэдытавана 890 міжнародных назіральнікаў, у тым ліку 487 ад АБСЕ.

Дзень выбараў

У дзень выбараў было выстаўлена 449 назіральнікаў для назірання за адкрыццём участкаў для галасавання, працэсам галасавання, падлікам галасоў і падсумоўваннем рэзультатаў акруговымі выбарчымі камісіямі. Сярод іх было 76 пар назіральнікаў, перад якімі спецыяльна ставілася задача правесці назіранне за працэсам падсумоўвання рэзультатаў.

Назіральнікі далі працэдуры адкрыцця ўчасткаў для галасавання ўвогуле добрую або вельмі добрую адзнаку ў 100 працэнтах з 93 выпадкаў назірання. Прысутнасць назіральнікаў ад кандыдатаў або партый была заўважана толькі ў 12 працэнтах выпадкаў назірання. У 22 працэнтах назіранняў паведамлялася, што скрыні для датэрміновага галасавання не знаходзіліся ў поле зроку, што патрабуецца па законе. Супрацоўнікі міліцыі прысутнічалі ў памяшканнях участкаў для галасавання ў 40 працэнтах выпадкаў назірання за працэдурай адкрыцця.

Працэдуры галасавання таксама заслужылі станоўчую адзнаку назіральнікаў, быўшы ў 95,4 працэнтах выпадкаў праведзенымі «добра» або «вельмі добра». Ні аб якой напружанасці або хваляваннях практычна не паведамлялася, і быў зафіксаваны ўсяго адзін выпадак запалохвання выбаршчыкаў або аказання на іх ціску. Агітацыйныя матэрыялы былі навідавоку ў памяшканні ўчастку для галасавання ў 3 працэнтах выпадкаў. Разам з тым, на 9 працэнтах наведаных участкаў для галасавання назіральнікамі адзначалася, што працэс галасавання праходзіў не цалкам у поле іх зроку. Супрацоўнікі міліцыі прысутнічалі ў памяшканнях участкаў для галасавання ў 30 працэнтах выпадкаў. Назіральнікаў ад кандыдатаў і партый атрымалася сустрэць толькі ў 16 працэнтах выпадкаў. Акрамя таго, на 15 працэнтах наведаных участкаў было заўважана, як у адной і той жа кабінэ адначасова галасавала больш за два чалавека. У шэрагу выпадкаў адзначалася высокая актыўнасць у выкарыстанні для галасавання пераноснай скрыні. Старшыні УВК ахвотна здавальнялі запыты назіральнікаў аб інфармацыі.

Выбарчы працэс зведаў значнае пагаршэнне на этапе падліку галасоў і падсумоўвання рэзультатаў, парушаючы тым самым параграф 7.4 капенгагенскіх абавязальніцтваў АБСЕ. Дзеючымі працэдурамі не забяспечваецца празрыстасці і падсправядачнасці пры падліку галасоў. Як вынікала з паведамленняў назіральнікаў, працэдуры падліку галасоў прайшлі дрэнным або вельмі дрэнным чынам на 48 працэнтах назіраўшыхся ўчастках для галасавання. У 50 працэнтах выпадкаў колькасць прагаласаваўшых датэрмінова не супастаўлялася з колькасцю роспісаў у спісах выбаршчыкаў, а ў 54 працэнтах назіраўшыхся падлікаў бюлетэні са скрыні для датэрміновага галасавання не падлічваліся асобна ад астатніх. У 53 працэнтах выпадкаў назіральнікі не маглі бачыць зробленую выбаршчыкамі адзнаку ў бюлетэні. У 5 выпадках назіральнікі сталі сведкамі наўмыснай фальсіфікацыі. Таксама мелі месца прэцэдэнты, калі пратаколы падпісваліся загадзя, да ўсталявання вынікаў. Рэзультаты галасавання па стацыянарных скрынях не ўносіліся ў пратакол аб рэзультатах галасавання ў 46 працэнтах падлікаў, якія назіраліся.

Працэдуры закрыцця ўчасткаў і падліку галасоў не праходзіла цалкам у поле зроку ўсіх назіральнікаў на 41 працэнтах участкаў для галасавання, якія назіраліся. Былі зафіксаваны шматлікія выпадкі, калі працэдура падліку праходзіла ў поўнай цішыні, а члены камісіі перадавалі адзін аднаму маленькія лісткі паперы; гэта ў значнай меры падарвала наогул якую б то ні было празрыстасць падліку. Па заўвагах назіральнікаў у шэрагу выпадкаў адзначаліся значныя разыходжанні паміж яўкай, якая назіралася, і колькасцю галасоў, занесеных у пратакол УВК.

Дадзеныя праблемы пагоршыліся пры перадачы матэрыялаў па выбарах у АВК і падсумоўванні рэзультатаў. 4 пары назіральнікаў паведамілі, што матэрыялы па выбарах замест АВК былі адпраўлены ў мясцовыя выканаўчыя камітэты. Дваццаці чатыром парам назіральнікаў было заяўлена, што падсумоўвання вынікаў у ноч пасля выбараў праводзіцца не будзе і ім будзе патрэбна вярнуцца раніцай. Яны адзначылі, што ў 54 працэнтах назіранняў за падсумоўваннем вынікаў лічбы, якія ўносіліся у зводныя табліцы, былі ім нябачны. У 10 выпадках накіраванья ў АВК пары назіральнікаў зафіксавалі разыходжанні паміж вынікамі з УВК і лічбамі, якія былі ўнесены пры падсумоўванні дадзеных акруговымі камісіямі. Групы назіральнікаў далі падсумоўванню вынікаў увогуле дрэнную або вельмі дрэнную адзнаку ў 22 працэнтах назіранняў.

Дакумент з'яўляецца перакладам на беларускую мову.

Пры гэтым варыянт на англійскай мове застаецца адзінай афіцыйнай версіяй дакумента.

Інфармацыя аб місіі і словы ўдзячнасці

Місія БДПЧ АБСЕ па назіранні за выбарамі была разгорнута ў Мінску 12 жніўня ў складзе 55 экспертаў і доўгатэрміновых назіральнікаў, размешчаных у Мінску і рэгіёнах Беларусі. У дзень выбараў у Міжнародную місію па назіранні за выбарамі ўвайшло звыш 449 назіральнікаў з 43 краін, у тым ліку каля 308 кароткатэрміновых назіральнікаў, выстаўленых БДПЧ АБСЕ і 67 парламентарыяў і супрацоўнікаў ПА АБСЕ. Дзеючы Старшыня АБСЕ прызначыў Анн-Мары Лізэн (Бельгія), кіраўніка дэлегацыі ПА АБСЕ, Спецыяльным каардынатарам, якая ўзначаліла кароткатэрміновых назіральнікаў ад АБСЕ. Кіраўніком Місіі БДПЧ АБСЕ па назіранні за выбарамі з'яўляецца Амбасадар Герт-Хінрых Арэнс (Германія).

ММНВ дзякуе Міністэрству замежных спраў Беларусі за накіраванае запрашэнне правесці назіранне за выбарамі, Цэнтральную выбарчую камісію за прадастаўленне акрэдытацыйных дакументаў, а таксама іншыя дзяржаўныя і мясцовыя органы ўлады за іх садзейнічанне і супрацоўніцтва. ММНВ таксама выказвае сваю ўдзячнасць Офісу АБСЕ у Мінску за супрацоўніцтва і падтрымку.

За дадатковай інфармацыяй просьба звяртацца да:

- Амбасадара Герта-Хінрыха Арэнса, кіраўніка МНВ БДПЧ АБСЕ, у Мінску (+375-17-209-7380)
- Йенса Эшэнбехера, прэс-аташэ БДПЧ АБСЕ (+48-603-683-122); або Матса Ліндберга, Дарадчыка па выбарах БДПЧ АБСЕ, у Варшаве (+48-22-520-0600);
- Амбасадара Андрэаса Натэлле, Спецыяльнага Прадстаўніка ПА АБСЕ (+43-1-52-33-02) або Класа Бергмана, Дырэктара па сувязях з грамадскасцю ПА АБСЕ (+45-60-108-380)

Адрас МНВ БДПЧ АБСЕ
Гасцініца «Беларусь», 7-ы паверх
вул. Старажоўская, 15, 220002, Мінск
Тэл.: +375-17-209-7380
Факс: +375-17-209-7390
Эл.пошта: office@eom.by